

НАПРЯМ 2. РЕЛОКАЦІЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЕКСТРАОРДИНАРНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ТА ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-493-4-8>

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: СУТНІСНІ АСПЕКТИ, ВИКЛИКИ ТА ПОШУК БАЛАНСУ

Андріанна БАДИДА

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Дмитро ПЕЦА

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Перед вченими сьогодні стоїть питання: як описати на проаналізувати світ ХХІ століття, зрозуміти його складність та знайти розумні шляхи подолання криз, котрі стоять перед людством. Саме перед людством, а не окремою людиною. Адже, виклики, що пропонує нам реальність точно не будуть врегульовані поодинокими. Вони потребую колективного втручання, спільної правової свідомості та культури, спільних цінностей. У нашому розумінні, сьогодні цінності дещо змінилися, про що буде зазначено у цьому дослідженні.

Очевидно, що у ХХІ столітті є усі засоби, щоб задовольнити базові потреби людства – якісна їжа, вода, енергія. Але маємо й інший бік медалі – відсутність бачення майбутнього. Нові загрози – війни та конфлікти, криза демократії, дезінформація – також є наслідками глобалізаційних процесів.

Цілком згоджуємось з позицією що, глобалізація ще кілька десятиліть тому сприймалася як суто економічний факт через

інтенсивність торгівлі між різними країнами. Проте разом із швидкістю поширення інформації у рамках всього світу та популяризацією мережі Інтернет, такі обміни даними виходять за межі економічних рамок, а впливають на інші сфери людського існування¹.

Звісно, що доречно буде у цьому аспекті виділити ряд переваг, що пропонує нам «глобалізація». Попри різноманітність сприйняття, існує консенсус з приводу того, що ключові характеристики глобалізації пов'язані з лібералізацією міжнародної торгівлі, розширенням прямих іноземних інвестицій, виникненням масивних транскордонних фінансових потоків, внаслідок чого конкуренція на глобальних ринках різко посилилася. Також широко визнається, що це стало наслідком об'єднаного ефекту двох основних факторів: політичних рішень, спрямованих на скорочення національних перешкод на шляху міжнародних економічних угод, і впливу нових технологій, особливо в сфері інформатики і зв'язку. Вплив нової технології також надало особливого характеру нинішньому процесу глобалізації порівняно з подібними епізодами у минулому. Значно зменшені природні перешкоди часу і простору. Різко скорочено вартість переміщення інформації, людей, товарів і капіталів по всьому світу, і при цьому глобальні комунікації стали дешевими і миттєвими та ще більше дешевіють і прискорюються. Це значно розширило можливості для здійснення економічних угод у всьому світі. Ринки тепер можуть глобальними за своїм масштабом і включати в себе все більш широкий асортимент товарів і послуг².

Французький вчений Жак Шевальє висловлює думку, що глобалізація у праві поєднує різні явища та масштаби, зокрема, проникність національних правових систем, визнання певних принципів загального застосування, що розкриває існування спільності цінностей між усіма державами, показуючи цим самим, що глобалізація може відбуватися різними шляхами. З одного боку, глобалізація діє на внутрішні правопорядки: веде до побудови набору правил та принципів, що мають статус універсальних. З іншого боку, глобалізація веде до створення сукупності специфічних правових норм, що спрямовані на його розвиток. Тому поряд із класичним правом, ми спостерігаємо

¹ Djakaridja Daniel Traore. La Mondialisation, le Droit et les Etats. Droit. Bircham International University (Espagne), 2022. P. 9. URL: <https://theses.hal.science/tel-03966538v1/file/La%20Mondialisation%2C%20le%20Droit%20et%20les%20Etats.pdf> (дата звернення: 30.02.2025).

² Бадида А.Ю. Соціальна держава в умовах глобалізації: монографія. Ужгород: РІК-У, 2019. С. 35.

появу нового права, метою якого є нагляд і регулювання потоків, що є результатом зростаючого взаємопроникнення економік³.

Як видається, вказана тенденція поглиблюється, серед іншого, поступовим відстороненням національних держав від регулювання економічних процесів. Такий стан речей обумовлює ситуацію, коли невелика соціальна група, яка володіє, користується і розпоряджається величезними сегментами економіки, має завдяки цьому визначальний вплив на прийняття державних рішень. Більшість же соціально активних громадян позбавлені такої можливості і, отже, відчужені від реальної участі у формуванні і реалізації соціально економічної політики⁴.

Висновуємо, що глобалізація характеризується двома фундаментальними рухами, які визначають роль права сьогодні: глобалізація економіки та універсалізація прав людини. Крім того, глобалізація у праві істотно впливає на правові відносини, уніфікуючи правові процеси, збільшуючи роль міжнародних організацій та судів, створивши цифрові права та кіберпростір тощо.

Безперечно, глобалізація по суті є інтенсифікацією потоків усіх видів, що означає, що вона загрожує впливом у несподіваних сферах. Навіть звичайні, неексклюзивні та неконкурентні напрямки, такі як охорона здоров'я та освіта, зазнають глибоких потрясінь у глобалізованому світі. Наприклад, проблеми зі здоров'ям стають глобальними, оскільки епідемії більше не можуть обмежуватися локальним масштабом (як мінімум, приклад COVID-19). Конфлікти чи війни у одій частині світу позначаються на більшості держав.

Акцентуємо на очевидному: інститути, створені після Другої світової війни, уже відіграли свою роль. Сьогодні їх ефективність не просто піддіється сумніву, де-факто, вона є обмеженою через усесь масштаб проблем, які створює глобалізація.

Цілком згоджуємось із вченим Жаком Сапіром, що за відсутності ефективного регулювання динаміка глобалізації сприяє поляризації територій за визначеними лініями поділу. Зрештою, незалежно від масштабу, сучасна глобалізація не приносить своїх переваг без розбору всім територіям. Перш за все, це сприяє створенню переможців і

³ Jacques Chevallier. Mondialisation du droit ou droit de la mondialisation? Le droit saisi par la mondialisation, 2001. Bruylant. P. 1. URL: <https://hal.science/hal-01759953/document> (дата звернення: 20.02.2025).

⁴ Пеца Д. Д. Окремі аспекти дії сучасної глобалізації на зміст та механізми забезпечення прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Випуск 23. Ч. II. Т. 1. С. 55.

переможених відповідно до їх здатності зв'язуватися з вузлами, через які проходять глобалізовані потоки⁵.

У контексті наведених проблем, наполягаємо на негайному реформуванні інститутів глобального управління. Проте ця теза звучить як гасло, а ми уже знаємо, що останніми десятиліттями це не працює, хоча усі розуміють таку необхідність. Тоді пропонуємо певні ідеї, які можна втілити на рівні кожної з національних держав. Відповідно, шляхи подолання глобалізаційних викликів, що пропонують сьогодні вчені, світові лідери та просто небайдужі, є різними. На наше переконання, кожній країні, у першу чергу, варто звернути увагу на розвиток економічного сектору, адже глобалізація стагнувала, як чітко зазначає Фредерік Еріксон у своєму дослідженні, і світова торгівля, на його думку, є однією з жертв зростання протекціонізму у світі та слабкості макроекономічних результатів на Заході⁶. По-друге, державам необхідно зміцнювати принцип верховенства права, що сприятиме зміцненню правосуддя, подоланню проблем, пов'язаних з корупцією тощо. По-третє, державі необхідно зосереджуватись на належній освіті для молоді. Пояснимо, що освіта повинна надавати кожному певні знання та навички, які необхідні для застосування у певній сфері. Важливо, щоб кожна держава, «озброєна» спеціалістами у своїх галузях, намагалася самотужки долати кризи, викликані глобалізаційними викликами, а не сподівалася на так зване «колективне» рішення або протекціонізм.

Важливою у контексті наведеного стане теза, що спільні людські цінності створюють напрямки взаємодій різних рівнів правопорядків, створюючи при цьому спільний правовий та економічний простір на глобальному рівні. Але цей глобальний рівень дорівнює сумі взаємодії більшості демократичних національних держав.

⁵ Jacques Sapir. Fin d'un cycle de mondialisation et nouveaux enjeux économiques. *Revue internationale et stratégique*. 2008/4. № 72. P. 95. URL: <https://shs.cairn.info/revue-internationale-et-strategique-2008-4-page-93?lang=fr> (дата звернення: 30.02.2025).

⁶ Fredrik Erixon. Les Bienfaits Économiques de la Mondialisation pour les Entreprises et les Consommateurs. *ECIPE*. P. 12. URL: <https://ecipe.org/wp-content/uploads/2018/01/Globalisation-paper-FR.pdf> (дата звернення: 30.02.2025).